

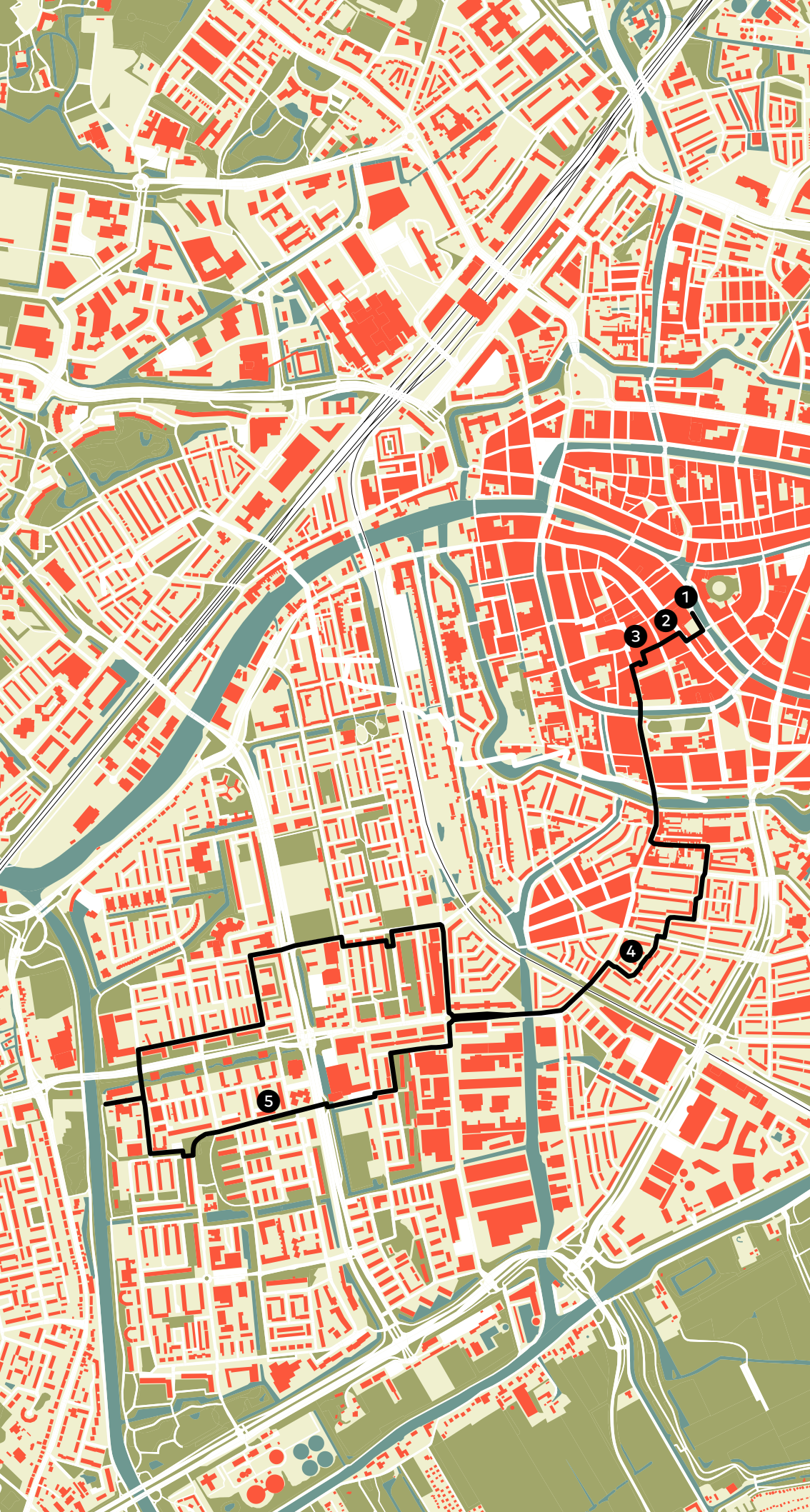
‘Iedereen heeft in zijn leven kwetsbare periodes’

VISMARKT → BREETSTRAAT OVERSTEKEN NAAR WOLSTEEG → VIA DE GEKROONDE LIEFDEPOORT EN DE NIEUWSTEEG NAAR DE DOEZASTRAAT → SINGELPARK DOORKRUISEN → HERENSTRAAT → TUINSTADWIJK → VRIJHEIDSLAAN ZWERVEND DOOR LEIDEN ZUIDWEST NAAR DE KORTE VLIET
8 KILOMETER | CA. 2 UUR

In de ontwerpstudio van architect Ianthe Mantingh hangt een enorme maquette van Leiden-Zuidwest aan de muur. Met haar collega's maakte ze in opdracht van vier woningcorporaties een plan om woningen toe te voegen en gelijktijdig de leefbaarheid van de wijk te verbeteren. Kern van hun aanpak: verweesde plekken tot leven wekken.

Mantingh vertelt enthousiast over de opdracht die in de ontwerpstudio van start ging met een grondige analyse van de openbare ruimte. ‘Wat zijn die groene vlakjes nu precies? Een oever, een heg, openbaar groen, een schoolplein? Dan zie je dat er veel restruimte is waar geen functies zijn en waar mensen zich niet verantwoordelijk voor voelen. Die voegen nu niks toe aan het stedelijk leven. Met die plekken kun je aan de slag.’

Om dit soort kennis te vergaren moet je op ooghoogte naar de stad kijken, vertelt Mantingh terwijl ze haar wandelschoenen aantrekt. Mantingh neemt me mee naar Zuidwest, dwars door de verschillende ‘jaarringen’ van de stad: van de Vismarkt ❶ in de oude stad, door het Singelpark naar de negentiende-eeuwse ring met tuindorpen, via het spoor naar het naoorlogse Zuidwest. Mantingh: ‘In elk deel van de stad zijn de publieke ruimte en de bebouwing steeds heel anders. Je leest eraan af hoe er in verschillende tijden nagedacht werd over stadmaken.’ Op deze manier wordt duidelijk wat volgens Mantingh de architectonische opgave is van vandaag en in het bijzonder in Zuidwest: ruimte geven aan die ontmoeting.

We steken van de drukke Breestraat de Wolsteeg ② in. Daar klinkt het stadsgeluid plots prettig gedempt. Mantingh: ‘Van die overgangen, van drukte naar stilte, heeft Leiden er een heleboel. Steegjes en hofjes ③ zijn toegankelijk en dat maakt dat de stad goed doorwaadbaar is. Die differentiatie in publieke ruimtes – van geborgen plekken naar open ruimtes – is een belangrijke kwaliteit van Leiden. Die beschutte plekken zitten als het ware in het stedelijke weefsel gebakken. Het zijn dit soort ruimtes waar je mensen gemakkelijk ontmoet.’

GESLOTEN GORDIJNEN

Voor Mantingh is ontmoeten een belangrijk thema. ‘Een gebouw is nooit een doel op zich. Een stad is altijd dienstbaar aan het stedelijke leven. Steden zijn ontstaan omdat mensen elkaar willen ontmoeten.’ In Tuinstadwijk wijst ze me op de gesloten gordijnen in een straat waar de voordeuren op een smalle stoep uitkomen. ‘Zodra ze dicht zijn weet je dat mensen op de begane grond onvoldoende gevoel van privacy hebben. Aan de overkant liggen de huizen met hun voordeur aan een klein plantsoen ④. Mantingh: ‘Daar is de stoep ook breder. Je ziet meteen aan de open gordijnen en plantenbakken voor de deur dat bewoners zich eigenaar voelen over de stoep en in huis voldoende privacy ervaren. Mensen gaan dan meer voor hun buurtje zorgen en krijgen meer oog voor elkaar. Zweeds onderzoek wijst uit dat tachtig procent van de ontmoetingen in een buurt op de stoep bij de voordeur plaatsvindt. Je ziet elke dag dezelfde man zijn hondje uitlaten en maakt op den duur een keer een praatje. Zo groeit een buurtnetwerk – een netwerk waar je misschien vandaag weinig behoefte aan hebt, maar dat heel waardevol is op het moment dat jij je kwetsbaar voelt. En dat gaat niet alleen om mensen die oud zijn of zorg nodig hebben. Iedereen heeft in zijn leven kwetsbare periodes.’

Eenmaal het spoor over in Zuidwest blijkt de openbare ruimte totaal anders van karakter. Mantingh: ‘De openbare ruimtes in de wijk hebben vaak geen functie. Ze zijn vaak minder goed onderhouden en anoniem en daardoor voelen mensen zich er niet snel veilig. En kijk ook eens hoeveel beganegrondverdiepingen hier volledig gesloten zijn ⑤. Al die gevels met dichte garagedeuren... Dat is dodelijk voor het straatleven.’

EENZAAMHEID EN VERDUNNING

In de jaren zestig en zeventig toen Zuidwest werd aangelegd, kreeg het ontmoeten in de buurten weinig aandacht, analyseert Mantingh. ‘Het huis was het middel om het welzijn van de mensen te verbeteren. Het was een groot goed om je zo’n prettig huis te kunnen veroorloven en jezelf te kunnen redden. Maar die verworvenheid heeft een keerzijde en dat merken we nu.’ Volgens Mantingh is het hoog tijd voor een andere houding in de stedenbouw en de architectuur en moet ontmoeten meer aandacht krijgen in het ontwerpen voor de stad. Zo groeit het aantal eenpersoonshuishouden en de groep van ouderen en daarmee ook de eenzaamheid onder mensen. In de kwetsbare wijken nemen armoede en criminaliteit toe. Ook zijn mensen in de afgelopen decennia ruimer gaan wonen. Dat lijkt winst, maar komt wijken vaak niet ten goede. ‘Neem Merenwijk. Die wijk is gebouwd voor 20.000 mensen maar daar wonen er nu 14.000. Daardoor verdwijnen er voorzieningen en openbaar vervoer en is er steeds minder leven op straat.’

KEUZES MAKEN

‘Als architecten moeten we onze verantwoordelijkheid nemen’, vindt Mantingh. ‘Als wij geen ruimte voor ontmoeting creëren in onze steden gaat die er zeker niet komen. De gemeente moet ook keuzes durven maken. Vind je het belangrijk dat mensen gemakkelijk van a naar b kunnen? Of wil je wijken met goede voorzieningen? Leiden is zo’n compacte stad, daar kun je gemakkelijk per fiets doorheen bewegen. Hoe erg is het dan als mensen niet overal in de stad met de auto kunnen komen?’ Maar burgers moeten ook anders gaan denken. ‘We vinden het prima om geld in privéruimtes te stoppen, maar lastig om het uit te geven aan collectieve ruimtes. Terwijl je er een veiligere stad voor terugkrijgt met minder overlast en meer sociale samenhang.’

IAN THE MANTINGH IS ARCHITECT. SAMEN MET ARCHITECT PATRICK COLLY RUNT ZE HET LEIDSE ZIJDEKWARTIER ARCHITECTEN. DE NAAM VAN HET BUREAU VERWIJST NAAR EEN DENKBEELDIG WIJKJE IN DE STAD, EN REFLECTEERT DE WIJZE WAAROP MANTINGH GRAAG AAN DE STAD WERKT: MET AANDACHT VOOR DE BUURT EN FOCUS OP DE MENSEN.